

Список джерел

1. Русова, С.Ф. Просвітницький рух на Україні в 60-х роках [Текст] / С.Ф.Русова // Світло. – 1911. – № 6. – С.34-42.
2. Чемерис, В. Михайло Петренко [Текст] / В.Чемерис // Літературна Україна. – 2003. – 20 березня – С.3-4.
3. Сухомлинська, О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру [Текст] / О.В.Сухомлинська // Розвиток педагогічної та психологічної наук в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Частина 1. – Харків: ОВС, 2002. – С.37-54.
4. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник [Текст] / За ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 624с.

БАБЕНКО О.А.,

директор Слов'янського педагогічного ліцею
Слов'янської міської ради Донецької області,
кандидат педагогічних наук

УДК 37.015.31:908(477.62)

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОБОТИ КІМНАТИ ПАМ'ЯТІ М. ПЕТРЕНКА СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ)

Статтю присвячено проблемі виховання особистості учня через залучення його до активної краєзнавчої діяльності на прикладі роботи Слов'янського педагогічного ліцею з дослідження й популяризації життя і творчості поета-романтика XIX ст. Михайла Петренка.

Ключові слова: шкільне краєзнавство, літературно-краєзнавча робота, кімната-музей, науково-дослідна діяльність учнів.

Стаття посвячена проблеме воспитания личности школьника посредством привлечения его к активной краеведческой деятельности на примере работы Славянского педагогического лицея по исследованию и популяризации жизни и творчества поэта-романтика XIX ст. Михаила Петренко.

Ключевые слова: школьное краеведение, литературно-краеведческая работа, комната-музей, научно-исследовательская деятельность учащихся.

The article is devoted the problem of education of personality of schoolboy by means of bringing in of him to active regional activity on the material of work of Slavyansk pedagogical lyceum on research and popularization of life and creation of poet XIX century Michael Petrenko.

Keywords: school-regional work, literary-regional work, room-museum, research activity of students.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток української незалежної держави обумовив нагальну потребу суспільства в глибокому розумінні й пропаганді національної культури. Це пояснюється утвердженням країни на світовому обширі, де наша держава має всіляко презентувати свої культурні надбання.

У «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» зазначено, що залучення молоді до краєзнавчої діяльності є складовою модернізації вітчизняної освітньої галузі, має безпосереднє відношення до національно-патріотичного виховання молодого покоління, формування любові до рідного краю, відповідальності за збереження історико-культурної спадщини свого народу [1]. Усвідомлення власної національної належності людини починається з її пізнання духовних скарбів рідного краю. Від того, наскільки глибоко й усебічно людина знає історію та культуру, залежить її загальний культурний рівень, уміння гідно відстоювати національні ідеали й здобутки своєї країни.

Завдання сучасної школи – активно залучати учнів до краєзнавчої діяльності, виховувати інтерес до проведення досліджень з історії, літератури, природи рідного краю. Це й обумовлює актуальність обраної нами теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шкільний краєзнавчий рух упродовж багатьох років знаходиться в центрі уваги вчених. Сутнісні характеристики категорій «краєзнавство» та «шкільне краєзнавство» розглядали дослідники 20-30-х рр. XX ст. – А.Большаков, В.Буданов, П.Волобуїв, Є.Звягінцев, Л.Міловидов, О.Музиченко, К.Сівков, О.Яната; 60-90-х рр. XX ст. – П.Іванов [2], К.Строєв, К.Ушинський; сучасні вчені – Л.Баженов, Л.Войтова, Г.Гуменюк, М.Крачило [3], Т.Міщенко, Т.Пішванова [4], Н.Побірченко, В.Обозний, П.Тронько [5] та інші.

На думку П. Тронька [5], дослідження рідного краю формує почуття любові до України, глибоку повагу до вікових народних традицій – невичерпних джерел духовності, моральності та культури сучасної людини. Знання рідного краю духовно збагачує її, виховує нездолану

відданість Вітчизні, учить шанувати свій народ та інші народи, що здавна пліч-о-пліч жили і працювали в Україні [3, с. 9]. Краєзнавча діяльність привчає людей любити не тільки рідні місця, а й знання про них, постійно підвищувати свій культурний рівень, читати наукову літературу. Завдяки краєзнавству у свідомості молоді формується образ малої батьківщини, що, безперечно, допомагає виховати громадянина-патріота своєї держави.

Як зазначають учені, шкільний краєзнавчий рух навчає школярів проводити посильну дослідницьку роботу: збирати матеріали, класифікувати, зіставляти їх; мати власні судження про сутність явищ, користуватися різноманітними джерелами краєзнавчої інформації та науково-допоміжними матеріалами. Залучення до краєзнавчої дослідницької діяльності, на думку М.Крачила, виховує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворює здобуті в процесі пошуку знання на переконання, а здобуті результати ставить на службу практиці, формуючи таким чином світогляд молодої людини [3, с. 21-22]. Зрозуміло, основна роль у шкільному краєзнавстві відводиться особистості вчителя, який очолює школярів, сам є людиною небайдужою, глибоко компетентною в багатьох галузях сучасної науки.

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити роль краєзнавчої діяльності, у тому числі літературно-краєзнавчої, у формуванні особистості учня і його фаховому самовизначенні на прикладі діяльності Слов'янського педагогічного ліцею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Краєзнавче спрямування навчально-виховного процесу ліцею, запропоноване в 90-х рр. як технологія навчання вчителем В.Д.Нестелєвою, стало нині одним із принципів діяльності навчального закладу, що обумовлює систему літературно-, культурологічно-, історико-, природничо-краєзнавчої роботи.

Ліцеїсти залучені до активного вивчення рідного краю: група юних фольклористів під керівництвом учителя О.Бабенко близько 10 років здійснює польові фольклорні дослідження, результатом яких стали наукові роботи учнів на теми «Трансформація фольклору Слов'янщини з II половини XIX століття до початку XXI століття (за матеріалами польових досліджень І.Манжури та сучасних польових досліджень)», «Історія сіл Тетянівка, Ярова Слов'янського району Донецької області в переказах та легендах I половини XX століття», «Топонімічні перекази та легенди Слов'янщини», «Трансформація поховальних пісень бойків унаслідок депортації 1951 року», «Дитячий фольклор Слов'янщини».

Здійснюється низка історико-краєзнавчих досліджень під керівництвом учителя О.Кравець, що знайшло відображення в учнівських наукових роботах «Історія Сидоровського городища в артефактах VIII-XI століття», «Мусульманські поховання в середньому плінні Сіверського Дінця (на прикладі Сидоровського городища)», «Життя і побут мирних жителів Донеччини часів Великої Вітчизняної війни (на матеріалі спогадів дітей та підлітків того часу)», «Голод 1946-1947 рр. на Слов'янщині».

Діяльність ліцеїстів з вивчення й охорони природи рідного краю здійснюється в рамках екологічного ліцейського клубу «Едельвейс» (керівник – учитель Т. Іванова), широко відомого в місті і за його межами масштабними природоохоронними акціями з прибирання, розчищення від сміття територій Регіонального природного парку «Слов'янський курорт», орнітологічного заказника «Приозерний», берегів ріки Торець.

Ліцеїстами під керівництвом педагогів Т. Іванової, Н. Горбань досліджено проблеми охорони довкілля. Учнями розроблено теми «Встановлення водоохоронної зони в межах річки Казенний Торець та її притоків», «Систематизація видового деревинно-чагарникового складу та проблеми дендропарку Маяцького лісництва», «Вплив рекреації на фітоценози Національного природного парку «Святі гори», «Санітарно-біологічні характеристики води ріки Сіверський Дінець», «Рекреаційне використання багатовікових дібров Національного парку «Святі гори», «Проблема утилізації відходів керамічного виробництва і шляхи її розв'язання».

Окремо зупинимося на літературно-краєзнавчій роботі ліцею, пов'язаній із дослідженням та популяризацією життя і творчості поета-земляка Михайла Миколайовича Петренка, який народився і провів юнацькі роки у м. Слов'янську.

Зауважимо, що довгий час ім'я поета було незаслужено забутим, а його широко відома пісня «Дивлюсь я на небо» належала до розряду «народних». Завдяки зусиллям слов'янських педагогів-краєзнавців А. Абрамова, Н. Корнієнко, І. Овчаренка, В. Нестелєвої, історика О. Добровольського, правнучки поета Н. Петренко-Шептій та її чоловіка К. Шептія, встановлено рік народження і точну дату смерті поета, його основні події життя і творчості; детально досліджено долю нащадків поета в м. Слов'янську.

Учні Слов'янського педагогічного ліцею взяли активну участь у збереженні й популяризації творчої спадщини М. Петренка. Ними описано й систематизовано зібраний матеріал, відновлено листування з родиною

нащадків М. Петренка, що проживає нині у м. Кам'янці-Подільському.

Важливим чинником такої роботи, на нашу думку, стало створення в лицей музейної Кімнати пам'яті поета, відкриття якої відбулося в 2002 р. Разом із педагогами лицейом під керівництвом Т. Соколенко, В. Нестелеєвої, О. Бабенко учнями на сьогодні укладено 8 експозиційних стендів, систематизовано ц виставлено унікальні експонати, подаровані О. Гончаром, А. Солов'яненком, П. Поповичем, І. Овчаренком, О. Добровольським.

Кожного року екскурсоводами Кімнати стають десятки лицейців, які проводять екскурсії, круглі столи краєзнавчої тематики з численними групами учнівської та студентської молоді, відвідувачами зі Слов'янська, Донеччини, інших областей України.

Літературно-краєзнавча робота обумовила й активізувала наукові дослідження учнів на матеріалі життя і творчості Михайла Петренка. Так, Проскурякова Поліна, написавши творчу роботу «Поет Михайло Петренко, автор пісні «Дивлюсь я на небо...» під керівництвом В. Нестелеєвої, стала у 2003 р. переможцем Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край» у номінації «Відомі особистості рідного краю»; Власенко Марія із науковим дослідженням краєзнавчого руху, пов'язаного з життям і творчістю М.Петренка, посіла у 2005 р. IV місце обласного етапу конкурсу-захисту наукових робіт учнів-членів Малої академії наук України (секція «історичне краєзнавство»); 2010 р. Джим

Катерина вперше описала й дослідила епістолярну прозу внучатих племінників поета (робота виконувалась на матеріалі, зібраному О. Добровольським, посіла IV місце обласного етапу конкурсу-захисту МАН у секції «Російська мова»), учень Ільченко Денис посів II місце обласного етапу конкурсу-захисту МАН у секції «Українська література», дослідивши інтертекстуальність ліричних творів Т. Шевченка й М. Петренка (наукові дослідження учнів проводилися під керівництвом О. Бабенко).

Активна літературно-краєзнавча спрямованість роботи навчального закладу позначилась і на створенні щорічного лицейського літературного альманаху «Лицейський сад», який видається впродовж 10 років. Саме в ньому публікуються перші літературні спроби наших учнів, надруковані тут і вірші правнучки поета Наталії Петренко-Шептій, надіслані лицейцям. Окремим розділом в альманасі ідуть твори, присвячені красі рідного краю, величі його історії. Деякі з випускників, що починали свій літературний шлях у лицей, мають уже власні літературні збірки.

З метою дослідження ролі краєзнавчої роботи у фаховому самовизначенні лицейців нами було проведено анкетування й дослідження рівня успішності навчання з української літератури й історії 28 учнів 11 класу лицейом, які впродовж трьох років займалися краєзнавчою роботою під керівництвом В.Нестелеєвої, і 26 лицейців 11 класу, що до такої діяльності залучені не були (див. таблицю).

Клас	Кількість опитаних учнів	Самооцінка успішності навчання у лицей				Аналіз успішн. з предм. протягом 3 років навчання		Визначилися в лицей з вибором майбутньої професії		
		покращення знань з укр. літ	покращення знань з історії	навчилися оратор. мистецтву	підвищено загальний рівень культури	покращення оцінки з укр. літ	покращення оцінки з історії	професія педагогічного спрямування	учитель-філолог	учитель-історик
11 філолог. (краєзнавч.)	28	17 (61%)	6 (21%)	12 (43%)	9 (32%)	19 (68%)	15 (54%)	8 (29%)	7 (25%)	4 (14%)
11 філолог. напрямку навч.	26	15 (58%)	8 (31%)	8 (31%)	6 (23%)	14 (54%)	10 (38%)	5 (19%)	5 (19%)	–

За результатами анкетування близько 70% учнів 11 класу, які були впродовж 3 років залучені до краєзнавчої роботи, вважають, що їх знання з предметів гуманітарного циклу покращилися. Це підтверджує й позитивна динаміка їх успішності з української літератури й історії. Важливо, що лицейці самостійно відзначили й зростання уміння спілкуватися та

вільно висловлювати свої думки, що, безперечно, формується під час підготовки до проведення екскурсій. Учнями було відзначено і зростання загального рівня власної культури, обізнаності зі здобутками культури свого народу. Дехто з лицейців при цьому зазначив, що тепер „усім зможе розказати, хто такий Петренко”, і „нехай

спробують сказати, що слов'яни не мають своєї національної гордості і святинь”.

Позитивною в цьому класі є динаміка професійної спрямованості учнів. Найбільш показовою є кількість бажаючих стати майбутніми учителями-філологами – 25% (що на 6% перевищує таку кількість бажаючих класу філологічного напрямку навчання) та істориками – 14% (0% філологічного класу); не визначилися лише з фахом майбутньої педагогічної професії 29% учнів „краєзнавчого” класу, що загалом дає по цьому класу 68% (проти 38% „звичайного” класу) педагогічно профільованої молоді і свідчить про те, що нам вдалося заохотити учнів до подальшого вивчення цих не занадто популярних і престижних у сучасному суспільстві наук, і, можливо, в майбутньому отримати нове покоління людей, не байдужих до культури та історії свого народу, спроможних і далі вивчати свій рідний край і гідно представляти його у світі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Участь молоді у шкільному краєзнавчому русі через активне пізнання найкращих літературно-мистецьких зразків, історії та природи малої батьківщини дає змогу учням істотно підвищити свій освітній та загальнокультурний рівень, розвинути творчі

здібності, визначитися з подальшим вибором професії. Крім того, така діяльність значно об'єднує класний колектив, робить його учасників одностайними в досягненні спільної мети, сприяє усвідомленню молоддю своєї належності до українського народу, виховує патріотизм учнів.

Список джерел

1. Концепція краєзнавчої освіти та виховання (шкільної, позашкільної, вищої педагогічної) [Текст] / уклад. В.В. Обозний; МОН Укр., Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К.: Наук. світ, 2000. – 47с.
2. Иванов, П.В. Основы школьного краеведения [Текст] / П.В. Иванов. – Петрозаводск, 1977. – 108с.
3. Крачило, М.П. Краєзнавство і туризм: Навч. посібник [Текст] / М.П. Крачило – К.: Вища шк., 1994. – 191 с.
4. Пішванова, Т.Г. Краєзнавчий рух в загальноосвітніх школах Донеччини в 50-60-х рр. XX сторіччя: Науково-краєзнавче дослідження [Текст] / [ред. О.Я.Гросов] – Донецьк: ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2004. – 80 с.
5. Тронько, П.Т. Краєзнавство України: здобутки і проблеми (до III з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців) [Текст] / П.Т. Тронько. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 125с.